

Excertats?

25 cp.

~~Ann 1502 exemplars!~~

Poden compaginar en el llibre que heu /
R. 288

Les línies o han de ^{ser} numerats correlati-
vament

DUES NOVES INSCRIPCIONS HEBRAIQUES CATALANES

per J. MILLÀS VALLICROSA

I. Ben escasses eren les dades que l'Epigrafia ens havia donat, fins ara, dels jueus de les terres de Lleida, a diferència de la gran prodigalitat de làpides que ens ofereixen els calls de Girona i Barcelona¹; amb el fragment de làpida, objecte d'aquest estudi, voldríem inaugurar el de tota una sèrie epigràfica que pogués ésser testimoni viu dels antics jueus de les comarques lleidatanes.

Hem pogut estudiar aquesta làpida hebraica, a base d'una excel·lent fotografia que ens proporcionà l'Ateneu Lleidatà, per mitjà del nostre amic i company, el professor d'Història de l'Institut de Lleida, ~~don~~ Salvador Roca, el qual també s'ha esforçat a donar-nos les poques notícies que hom té de la llosa. Fou trobada al terme de Fondarella, dels plans de l'Urgell, i donada pel senyor J. Combelles al Museu provincial de Lleida.

Forma un bloc molt irregular, de pedra calissa, trencat per tots els quatre costats; amida c.42 m. en la seva màxima longitud, 0,31 m. en la màxima amplària i 0,13 m. de gruix.

Del tipus, espaiat i distribució de les lletres i línies, totes molt juntes, podem desprendre que la línia inferior de la inscripció, que apareix en la fotografia (lám. 1), és l'última línia d'aquella, puix que a sota hi ha un gran espai anepigràfic; el mateix podem dir del costat esquerre de la inscripció, en el qual es veu palesament el límit de les línies; respecte el costat dret, és probable que sols manquin les primeres lletres de les distintes línies, i sembla ~~impossible~~ una reconstrucció de la lectura; quant a la línia superior, resta el dubte de si seria o no la primera línia de la inscripció, dubte que s'agreuja per la impossibilitat, per a nosaltres, de poder reconstituir amb certesa la primera paraula.

1. Cf. els articles del P. Fita al *Bol. de la R. Acad. de la Historia* i M. Schwab: *Rapport des inscriptions hébraïques de l'Espagne a Archives des Missions scientifiques et littéraires*, vol. XIV (1907). Cf. també el nostre estudi: *D'epigrafia hebraico-catalana a l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, vol. VII (1931).

Dr.

mm p p p

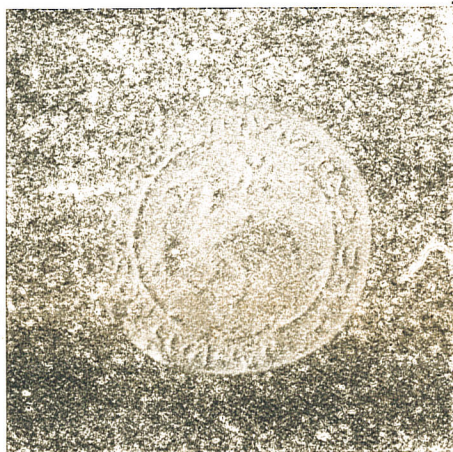
lc

Làmina I

Làpida hebraica trobada a Fondarella (Lleida)

EUC, XVIII, p. 288[?]

Làmina 2

Segell hebraic per a marcar pans alisos,
trobat a Tarragona

(Ben clar!)

EVC, XVIII, p. 289

S. Millas

Vet ací la nostra transcripció i traducció:

ישע הר דון שלמה
קארשקש נע נפטר
באשנה והבית אשר
בנה שלמה

TINGUI SALVACIÓ? EL RABÍ DON SALOMÓ
CRESQUES, EL SEU REPÒS SIA AL PARADÍS, EL QUAL MORÍ
A L'ANY: "I LA CASA QUE
CONSTRUÍ SALOMÓ". (50)57 de la Cr. = 1297 de J. C.)¹⁾

Amb dubte traduïm la primera paraula, trencada, en el sentit de "tingui salvació" — de l'arrel ישע en forma Nifal.

Respecte al Rabí Don Salomó Cresques, no trobem dades per a poder identificar-lo, i ens resistim a tota aproximació puix que el cognom Cresques, és ben freqüent a Catalunya. Per la frase bíblica del final de la inscripció — en la qual dóna el valor cronològic la paraula בנה = (50)57 Cr. —, podem induir que el sepultat havia construït una Sinagoga.

El caràcter de lletra és molt clar, però sembla ressentir-se de certa imperfecció, puix que aquest temps es destaca per una gran elegància i agilitat caligràfiques.

II. Fa algun temps que el meu amic Dr. Josep Ferrandis, Prof. de Numismàtica a la Universitat de Madrid, em va donar la impronta en guix, d'un medalló o motillo a la manera dels segells dels diplomes, en el qual apareixia una llegenda hebreaica a l'entorn, mentre que al centre del cercle hi ha una representació d'una au que sembla un estruç, al mig de dues estrelles. A base d'aquesta impronta donem una reproducció (làmina 2) del segell, i en ella hom podrà veure que el dibuix i buidat és molt ben reeixit. El segell amida 35 mil·límetres de diàmetre, i el buidat del relleu deu ésser d'un mil·límetre de profunditat.

Vet ací la transcripció que hem pogut fer de la llegenda que fa d'orla del segell:

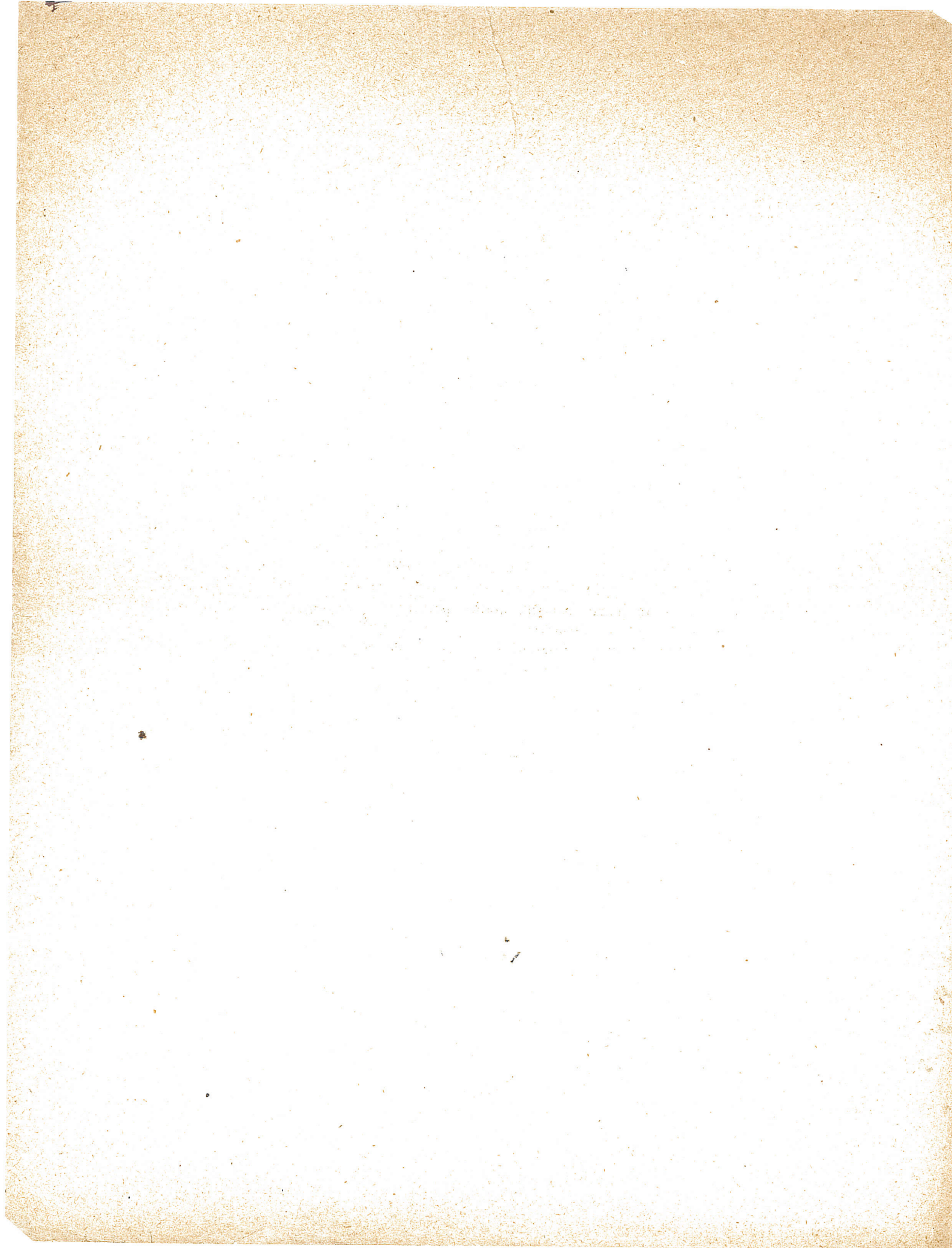
חורתם מצה שמורה: נשואם יצחק רושיל יא
1144 1146 1147 1148 1149

נשתדוק
1144 1146 1147 1148 1149

1. I Reis. VI, 2; X, 4.
2. D'aquesta llosa publicarem un estudi — del qual al present hem rectificat qualque cosa — en la revista *Vida Lleidatana*, any V, núm. 92. En la interpretació d'aquesta inscripció, així com en la de la següent, ens hem beneficiat últimament del parer de nostre volgut amic, el Professor F. Baer.

de les lletres aquelles, bon
nada, cal treure la 1^a
i posar en un lloc
la ת (1143), després la
no cal posar les 1^a.

1146, i per fi el 1144, o ha que n'hi han 2 que serveixen pe

Lamina 1

Lápida hebrea trovada a Foz de Arelha (Léide)

I. Ben escasses eren fins les dades que l'epigrafia ens havia donat fins ara, dels jueus de les terres de Lleida, a diferencia de la gran prodigalitat de lapides que ens ofereixen els calls de Girona i Barcelona(I); amb el fragment de lapida, objecte d'aquest petit estudi, voldriem inaugurar el de tota una serie epigrafica que pogues ^{ser} ^{el} ^{testimoni} viu dels antics jueus de les comarques lleidatanes.

Hem pogut estudiar aquesta lapida hebraica, a base d'una excel·lente fotografia que ens proporciona l'Ateneu Lleidatà, per mitja de nostre amic i company, el professor d'Historia de l'Institut de Lleida, don Salvador Roca, el qual també ^{se} s'ha esforçat ^a donar-nos les poques notícies que hom té de la llosa. Fou trobada al terme de Fondarella, dels plans de l'Urgell, i donada pel senyor J. Combelles al Museu provincial de Lleida.

Forma un bloc molt irregular, de pedra calissa, trencat per tots els quatre costats: amida 0,42 m. en la seva maxima longitud, 0,31 m. en

la maxima amplaria i 0,13 m. de gruix.

Del tipus, espaiat i distribució de les lletres i línies, totes molt juntes, ^{impressades,} i apretades, podem desprendre que la línia inferior de la inscripció, que apareix en la fotografia, ^(línia) es l'última ^(línia) d'aquella, puix que a s'hi ha un gran espai anepigràfic; el mateix podem dir del costat esquerre de la inscripció, en el qual es veu palesament el límit de les línies: respecte el costat dret, és probable que sols manquin les primeres lletres de les distintes línies, les quals integrarien la primera paraula de quiscuna d'elles - i que ^{si és possible} capiga una reconstrucció de la lectura; ~~all~~ quant a la línia superior resta el dubte que s'agreuja per la impossibilitat, per a nosaltres, de poder reconstituir amb certesa la primera paraula.

Vet ^{ad} ~~qui~~ nostra transcripció i traducció.

.. [א] אצ הר דון א צמה
[ק] קקאש ננ נכטר
[ב] שנה וקבית אשר
בנה שמה

TINGUI SALVACIÓ? EL RABI DON SALOMÓ
CRESQUES, EL SEU REPOS SIA AL PARADÍS, EL QUAL MORÍ
A L'ANY: "I LA CASA QUE
CONSTRUÍ SALOMÓ". ((50)57 de la Cr., 1297 de J.C.) (2)

Amb dubte traduïm la primera paraula, trencada, en el sentit de ~~que~~ "tingui salvació"- de l'arrel ישי, forma Niphal.

Respecte al Rabi don Salomó Cresques, no trobem dades per a poder identificar-lo, i ens resistim a tota aproximació puix ^{que} el cognom Cresques, és ben freqüent a Catalunya. Per la frase bíblica del final de la inscripció -en la qual dona el valor cronològic la paraula קכז = (50)57 Cr.-, podem induir que el sepultat havia construït una Sinagoga.

El caràcter de lletra és molt clar, però sembla ressentir-se de certa imperfecció, puix ^{que} aquest temps es destaca per una gran elegància i agilitat ^{de} cal·ligràfiques (3).

□ 1 1/2 quadrats, més l'espai de cunya al davant

□ 1 1/2 quadrats més els dos espais de cunya

2. Fa algun temps que el meu amic, el Prof. de Numismàtica de la Universitat de Madrid, en va donar la impronta en guix, d'un medalló ^{de} motllo a la manera dels segells dels diplomes, en el qual ~~///~~ apareixia una llegenda hebrea a l'entorn, mentre ~~///~~ que al centre del cercle hi ha una representació d'una au que sembla una cigonya, al mig de dues estrelles. A base d'aquesta impronta donem un gravat del segell, i en ell hom podrà veure que el dibuix i buidat és molt ben reeixit. El segell ^{amida} ~~medeix~~ ^{el} 35 ~~de~~ mil·límetres de diàmetre, i el buidat del relleu deu ^{el} ésser d'un mil·límetre de profunditat.

Vet ^{ac} ~~seu~~ la transcripció que hem pogut fer de la llegenda que fa d'orla del segell:

חֹתֶם מִצֵּה שְׁמֹרָה : נִשְׁתַּרְוֹק יִצְחָק רוֹשֵׁי בֵינָה

I la seva traducció és: Segell de pa ^{amb} alís ~~reglamentari~~ ^{pur}. N'Astruc Ishen Rossella ^{seu el guardi!}

Com hom veu, el dit segell servia ^{per} a marcar els ^{paus} alisos que els jueus ~~m~~ mengen en els dies de Pasqua, i acreditava, amb el nom dels ~~que~~ els elaborava, ~~la~~ legalitat ~~llur~~. Encara avui dia és corrent veure segells i mar-

el caràcter de "pa alís pur", o sia que hom acreditava que el pa alís havia estat ~~lletat~~ amb farina, en la qual, desde el moment de molar-la — o, segons altre opinió, desde la collita ~~lletat~~ — havia ~~portat~~ tota cura en impedir la fermentació.

ques analògues-^{per} ~~hi~~ be que menys artístiques que la que estudiem-en els
alisos que grans abastidors envien als jueus d'arreu, pels dies de Pasqua.
No sabem que es conservin gaires d'aquests segells antics.

Respecte a la data del nostre segell, no tenint dades certes del personatge
N'Astruc Ishac Rossell, només podem fixar-la vagament fixant-nos en en l'
estil dels caràcters hebraics i en la factura del dibuix, i basant-nos en
això ens inclinaríem a suposarlo del segle ^{XIII^e} (XIV o XV). En tot cas, la catala-
nitat del N'Astruc sembla corroborar-se del fet ~~que~~ que el segell es tro-
ba-segons em digué el prof. Ferrandis-en una era de la vora de Tarragona.

Quant al personatge N'Astruc Ishac Rossell, no en
tenim dades històriques; el cognom Rossell és ben freqüent entre els
jueus catalans; així en un document de 13 Febrer de 1314¹¹⁾, apareix
un Astruc Rossell, un Barvenit Trach Rossell, un Selamo Rossell.

J. Milla i Vallcora.

11) Cf. G. Baer, Die Juden im christlichen Spanien, I, 208,

NOTES

- 1 - Cf. els articles del P. Fita al Bol. de la R. Acad. de la Història i M. Schwab: Rapport des inscriptions hébraïques de l'Espagne, a Archives des Missions scientifiques et littéraires, I, vol. Cf. també ^{el} nostre Estudi: D'epigrafia hebraico-catalana.
- 2 - I Reis, VI,2,X,4.
- 3 - D'aquesta llosa publicarem un estudi - ~~del~~ del qual al present hem rectificat alguna cosa - en la revista Vida Lleidatana, any V, nº92. En la interpretació d'aquesta inscripció, així com de la següent, ens hem beneficiat últimament del parer de nostre volgut amic, el Professor F. Baer.

